

Näringsutskottets betänkande

1983/84:37

om allmänna pensionsfonden (prop. 1983/84:172, skr. 1983/84:183)

Ärendet

I detta betänkande behandlas

dels proposition 1983/84:172 om ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för allmänna pensionsfonden,

dels en motion som har väckts med anledning av denna proposition,

dels regeringens skrivelse 1983/84:183 med överlämnande av allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelses årsredovisning.

Propositionen, motionen och skrivelsen redovisas i det följande.

Propositionen

Förslag

I proposition 1983/84:172 föreslår regeringen att riksdagen antar ett inom finansdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för allmänna pensionsfonden.

Lagförslaget finns i propositionen på s. 2-4.

Huvudsakligt innehåll

Enligt lagförslaget får samtliga fondstyrelser inom allmänna pensionsfonden möjlighet att förvärva fast egendom, tomträtt eller bostadsrätt för att bereda styrelserna lokaler för verksamheten. Första-tredje fondstyrelserna får vidare möjlighet att förvärva obligationer som har förmedlats av svenska fondkommissionsbolag.

I fråga om återlån av ATP-avgifter innebär förslaget dels att rätten att bevilja sådana lån begränsas till bankaktiebolag, sparbanker och centralkassor för jordbrukskredit, dels att statens, kommunernas och landstingskommunernas rätt att bevilja återlån upphör.

Förslaget innebär dessutom att första-tredje fondstyrelserna får rätt att fastställa räntesatsen på lån från fondstyrelser till kreditinrättning som lämnat återlån och att ett återlån som huvudregel skall amorteras enligt en bunden amorteringsplan.

Ändringarna avses träda i kraft den 1 juli 1984.

Motionen

I motion 1983/84:2889 av Staffan Burenstam Linder m. fl. (m) hemställs att riksdagen

1. avslår regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för allmänna pensionsfonden vad avser 19 § andra stycket samt 20 §,

2. bifaller regeringens förslag till lag om ändring i ovanstående lag, vad avser 15 a §, dock med förändringen att vad som i denna paragraf stadgas ej skall gälla löntagarfondstyrelserna,

3. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om räntesättning och amorteringsvillkor vad avser återlåning av medel från [allmänna pensionsfonden].

Regeringens skrivelse

Med skrivelse 1983/84:183 (finansdepartementet) har regeringen till riksdagen överlämnat allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelses årsredovisning för verksamhetsåret 1983.

Utskottet

Reglementsändringar

Regeringen föreslår i proposition 1983/84:172 att lagen (1983:1092) med reglemente för allmänna pensionsfonden ändras i flera olika avseenden. Förslaget innehåller delar som inte har något omedelbart samband med varandra.

Förvaltningen av allmänna pensionsfonden är enligt den nämnda lagen, som antogs i december 1983, fördelad på nio styrelser, nämligen första-fjärde fondstyrelserna och första-femte löntagarfondstyrelserna. En detalj i det nu framlagda förslaget som har betydelse huvudsakligen för fondstyrelserna själva är den ändring som innebär att var och en av dessa styrelser får rätt att förvärva fastighet för att bereda lokaler för verksamheten. Denna befogenhet kommer till uttryck i en ny paragraf, 15 a §.

Förslaget avvisas i motion 1983/84:2889 (m) såvitt det gäller löntagarfondstyrelserna. Motiveringen är att "löntagarfonderna" enligt motionärernas mening bör avvecklas snarast möjligt och att löntagarfondstyrelserna därför inte bör få förvärva den angivna typen av egendom.

I likhet med regeringen finner utskottet det lämpligt att fondstyrelserna får möjlighet att lösa sina lokalfrågor genom fastighetsförvärv och tillstyrker således propositionen i denna del. Sedan löntagarfondstyrelserna har inrättats enligt beslut av riksdagen bör samma villkor i detta hänseende gälla för dem som för första-fjärde fondstyrelserna. Det yrkande i motion 1983/84:2889 (m) som går ut på att endast de sistnämnda skall få förvärva fast

egendom avstyrks därför.

De övriga förslagen gäller allmänna pensionsfondens placeringar och villkoren för vissa lån som första–tredje fondstyrelserna lämnar.

Utom sådana obligationer i vilka fondstyrelserna får göra placeringar enligt nuvarande regler föreslås de också få förvärva obligationer som har förmedlats av svenska fondkommissionsbolag. Statens, kommunernas och landstingskommunernas rätt att få återlån ur avgiftsmedel som har erlagts till fonden föreslås upphöra. Rätten att bevilja återlån begränsas samtidigt till affärsbanker, sparbanker och centralkassor för jordbrukskredit. Detta innebär att vissa andra kreditinrättningar mister denna rätt, som emellertid i praktiken saknar betydelse för dem. Utskottet tillstyrker propositionen på de punkter som nu har angivits.

Återstående förslag i propositionen möter invändningar i motion 1983/84:2889 (m). Det gäller dels räntesatserna för de refinansieringslån som upptas hos första–tredje fondstyrelserna av kreditinstitut som lämnar återlån, dels villkoren för återbetalning av återlån.

Bestämmelserna om räntesättningen på refinansieringslån har, som framgår av propositionen, ändrats vid flera tillfällen. Numera gäller att räntan skall motsvara räntan för det senaste i Sverige utgivna långfristiga statliga obligationslånet, om inte regeringen har fastställt en annan räntesats. Första–tredje fondstyrelserna menar emellertid att refinansieringslånen vid åtstramningar på kreditmarknaden har kommit att utnyttjas som lätt tillgängliga penningmarknadslån, i strid med intentionerna att det skall röra sig om långfristig långivning. Som ett medel för att motverka detta anvisas nu att fondstyrelserna får rätt att själva fastställa räntesatsen på refinansieringslån, varvid principen skall vara att denna anpassas till gällande marknadsränta. Den ränta som styrelserna vid varje tidpunkt tar ut på sina lån exempelvis till AB Industrikredit bör normalt kunna vara normerande för räntesatserna, sägs det i propositionen (s. 12).

Enligt motion 1983/84:2889 (m) kan den ändring av räntenivån som är att vänta om regeringens förslag genomförs leda till att det inte längre blir meningsfullt för kreditinstituten att uppta refinansieringslån. Med hänvisning härtill avstyrker motionärerna att rätten att fastställa räntesatsen för sådana lån delegeras till fondstyrelserna.

Utskottet finner det mot angiven bakgrund befogat att räntesatsen för refinansieringslån inte längre skall fastställas i författning eller av regeringen. De motivuttalanden som görs i propositionen – och som utskottet ansluter sig till – bör givetvis tillmätas normativ betydelse vid fondstyrelsernas räntesättning. Enligt utskottets uppfattning ger statsmakterna därmed tillräckligt tydliga anvisningar om vilka grunder fondstyrelserna bör tillämpa i detta sammanhang. Av det nu sagda framgår att utskottet avstyrker motion 1983/84:2889 (m) i nu angiven del.

I samma syfte föreslår regeringen också att reglerna för återlån skall ändras på så sätt att ett återlån inte – utom i speciella fall, såsom när en rörelse skall

avvecklas – får lösas i förtid. Eftersom ett refinansieringslån enligt en redan befintlig bestämmelse skall återbetalas i samma takt som motsvarande återlån får ändringen till effekt att normalt inte heller ett refinansieringslån får återbetalas i förtid. Avslagsyrkandet i motion 1983/84:2889 (m) gäller också denna del av lagförslaget. Det finns, hävdar motionärerna, inte någon anledning att frånga nuvarande ordning.

Utskottet ställer sig positivt till regeringens förslag även på denna punkt och avstyrker följaktligen motionen i motsvarande del.

Fjärde fondstyrelsens årsredovisning

Fjärde fondstyrelsen får – enligt en bestämmelse i reglementet för allmänna pensionsfonden (numera 37 §) – inte förvärva mer än 10 % av aktierna i ett börsbolag eller, om aktierna har olika röstvärde, inte fler aktier än som motsvarar högst 10 % av röstetalet. Om fondstyrelsen har förvärvat större andel av aktierna innan denna begränsningsregel trädde i kraft får den dock, enligt en övergångsbestämmelse, inneha högst samma andel även i fortsättningen.

Vid sin granskning av fjärde fondstyrelsens årsredovisning för år 1983 har utskottet noterat att fondstyrelsens innehav av aktier i Höganäs AB vid årets slut motsvarade 10,2 % av röstetalet mot 10,1 % vid årets början. Fondstyrelsen har under året erhållit nya sådana aktier genom fondemission. Uppgången i röstetalet – vilken, enligt vad utskottet har erfarit, före avrundning av procentsiffrorna är 0,021 % – är att tillskriva det förhållandet att bolagets preferensaktier inte omfattades av fondemissionen. Den beror således inte på någon åtgärd från fondstyrelsens sida.

Utskottet har vid sin granskning av årsredogörelsen inte funnit anledning till något uttalande i övrigt från utskottets sida.

Hemställan

Utskottet hemställer:

1. beträffande *fondstyrelsens förvärv av fastighet m. m.*
att riksdagen med avslag på motion 1983/84:2889 yrkande 2 anta det i proposition 1983/84:172 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för allmänna pensionsfonden i vad avser 15 a §,
2. beträffande *räntesatsen för refinansieringslån*
att riksdagen med avslag på motion 1983/84:2889 yrkandena 1 och 3, båda i ifrågavarande del, anta det i proposition 1983/84:172 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för allmänna pensionsfonden i vad avser 19 § andra stycket,

3. beträffande *amortering av återlån*
att riksdagen med avslag på motion 1983/84:2889 yrkandena 1 och 3, båda i ifrågavarande del, antar det i proposition 1983/84:172 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för allmänna pensionsfonden i vad avser 20 §,
4. beträffande *lagförslaget i övrigt*
att riksdagen antar det i proposition 1983/84:172 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för allmänna pensionsfonden i den mån det inte omfattas av utskottets hemställan under 1–3,
5. beträffande *fjärde fondstyrelsens årsredovisning*
att riksdagen lägger regeringens skrivelse 1983/84:183 till handlingarna.

Stockholm den 15 maj 1984

På näringsutskottets vägnar
NILS ERIK WÅÅG

Närvarande: Nils Erik Wååg (s), Tage Sundkvist (c), Staffan Burenstam Linder (m), Gunnar Nilsson i Stockholm (s), Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Wivi-Anne Radesjö (s), Karl-Erik Häll (s), Christer Eirefelt (fp), Jörn Svensson (vpk), Birgitta Johansson (s), Ivar Franzén (c), Bo Finnkvist (s), Lars Ahlström (m) och Sylvia Pettersson (s).

Reservationer

av Tage Sundkvist (c), Staffan Burenstam Linder (m), Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Christer Eirefelt (fp), Ivar Franzén (c) och Lars Ahlström (m)

1. Fondstyrelses förvärv av fastighet m. m. (mom. 1)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 2 med "I likhet" och på s. 3 slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

I likhet med regeringen finner utskottet det lämpligt att fondstyrelserna får möjlighet att lösa sina lokalfrågor genom fastighetsförvärv. De fem löntagarfondstyrelserna får emellertid förutsättas bli avvecklade i en nära framtid. Såsom föreslås i motion 1983/84:2889 (m) bör de därför undantas från bestämmelsen om rätt för fondstyrelse att förvärva viss fast egendom.

dels att utskottet under 1 bort hemställa

1. beträffande *fondstyrelses förvärv av fastighet m. m.*

att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2889 yrkande 2 avslår proposition 1983/84:172 i vad avser 15 a § förslaget till lag om ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för allmänna pensionsfonden.

2. Räntesatsen för refinansieringslån (mom. 2)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 3 som börjar med "Utskottet finner" och slutar med "angiven del" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar härvidlag den uppfattning som kommer till uttryck i motion 1983/84:2889 (m) och avstyrker således lagförslaget i vad avser 19 § andra stycket. Även fortsättningsvis bör alltså gälla att räntesatsen för finansieringslån skall motsvara räntesatsen för det senaste i Sverige utgivna långfristiga statsobligationslånet, dock med möjlighet för regeringen att fastställa en annan räntesats.

dels att utskottet under 2 bort hemställa

2. beträffande *räntesatsen för refinansieringslån*

att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2889 yrkandena 1 och 3, båda i ifrågavarande del, avslår proposition 1983/84:172 i vad avser 19 § andra stycket förslaget till lag om ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för allmänna pensionsfonden.

3. Amortering av återlån (mom. 3)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Utskottet ställer" och slutar med "motsvarande del" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner även på denna punkt invändningen i motion 1983/84:2889 (m) välbefogad och avstyrker följaktligen lagförslaget i vad avser 20 §. Rätten att lösa återlån i förtid bör sålunda kvarstå oinskränkt.

dels att utskottet under 3 bort hemställa

3. beträffande *amortering av återlån*

att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2889 yrkandena 1 och 3, båda i ifrågavarande del, avslår proposition 1983/84:172 i vad avser 20 § förslaget till lag om ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för allmänna pensionsfonden.

Särskilt yttrande**Fjärde fondstyrelsens årsredovisning (mom. 5)**

Tage Sundkvist (c), Staffan Burenstam Linder (m), Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Christer Eirefelt (fp), Ivar Franzén (c) och Lars Ahlström (m) anför:

Den begränsningsregel som gäller för fjärde fondstyrelsens förvärv av aktier i ett och samma börsbolag får starkt ökad betydelse genom löntagarfondstyrelsernas tillkomst. Även en obetydlig ökning av fjärde fondstyrelsens ägarandel utöver de 10 % som reglementet tillåter kan komma att innebära att aktiemajoriteten i bolaget övergår till allmänna pensionsfonden. Utskottets påpekande av en i och för sig ringa uppgång ovanför den nivån av fjärde fondstyrelsens röstetal i ett visst fall har således en viktig principiell innebörd.

